

Sylvia Wiśniewska

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach

POLITYKA INNOWACYJNA PAŃSTWA JAKO DETERMINANTA STYMULOWANIA DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORSTW

Streszczenie: W artykule przedstawiony został stan innowacyjności polskich przedsiębiorstw w latach 2005-2007. Po zdefiniowaniu kluczowych pojęć omówiono założenia polskiej polityki innowacyjnej. Ponadto zwrócono uwagę na rolę polityki innowacyjnej w kształtowaniu innowacyjności przedsiębiorstw.

1. Wstęp

Innowacje są jednym z głównych źródeł osiągania przez przedsiębiorstwa przewagi konkurencyjnej. W związku z wejściem Polski do Unii Europejskiej (UE) i nasilającą się globalizacją innowacyjność polskich przedsiębiorstw powinna rosnąć, aby zapewnić wzrost konkurencyjności całej gospodarki, a tym samym – wzrost gospodarczy oraz podniesienie poziomu życia społeczeństwa [Janasz, Koziół 2007, s. 7]. Trendy rozwojowe krajów wysoko rozwiniętych pokazują, że aktualnie i w najbliższej przyszłości trwały rozwój może zagwarantować jedynie budowanie przewagi konkurencyjnej opartej na wiedzy i innowacjach [Kierunki... 2006, s. 36].

Celem artykułu jest próba wskazania możliwości oddziaływania państwa, w ramach realizowanej polityki innowacyjnej, na stymulowanie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw.

2. Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw

Innowacyjność to zdolność i motywacja podmiotów gospodarczych do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników badań naukowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków [Kot 2007, s. 11]. Natomiast przedsiębiorstwem innowacyjnym w rozumieniu metodologii Oslo jest takie, które w badanym okresie (najczęściej trzyletnim) wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację techniczną (nowy lub istotnie ulepszony produkt bądź nowy lub istotnie ulepszony proces technologiczny) [Nauka... 2009, s. 124].

Z kolei na działalność innowacyjną, zgodnie z terminologią OECD, składa się wiele działań o charakterze naukowym (badawczym), technicznym, finansowym i handlowym (komercyjnym), których celem jest opracowanie i wdrożenie nowych lub istotnie ulepszonych produktów i procesów [The OECD... 2001, s. 14].

Zgodnie z przytoczonymi wyżej kryteriami polskie przedsiębiorstwa są mało innowacyjne. Świadczą o tym słabe efekty produkcyjne i handlowe działalności innowacyjnej. Wyniki badania działalności innowacyjnej w przemyśle¹ wskazują, że udział przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje produktowe lub procesowe (nowe lub istotnie ulepszone produkty lub procesy) w latach 2005-2007, był niższy niż w poprzednim okresie badawczym, wyniósł bowiem 36,7%, podczas gdy w latach 2004-2006 42,5%. W analizowanym okresie innowacje produktowe wprowadziło zaledwie 28,0% przedsiębiorstw przemysłowych, a 25,2% innowacje procesowe (tab. 1) [Nauka... 2009, s. 134].

Tabela 1. Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle według rodzajów wprowadzonych innowacji w latach 2005-2007

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa, które wprowadziły innowacje, w % ogółu przedsiębiorstw w latach 2005-2007		
	ogółem	nowe lub istotnie ulepszone	
		produkty	procesy
Ogółem przemysł	36,7	28,0	25,2
Górnictwo	33,3	22,2	22,2
Przetwórstwo przemysłowe	36,9	29,6	24,7
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	35,6	4,5	34,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nauka... 2009, s. 134].

Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle wyniosły w 2007 r. 20,2 mld zł i były wyższe o 21,7% w stosunku do roku 2006 [Nauka... 2009, s. 140]. Ponadto znacznie większe były nakłady przypadające na 1 przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną. W 2007 r. wyniosły one bowiem 7 068,5 tys. zł, podczas gdy w roku 2006 – 4888,7 tys. zł, co oznacza wzrost o 30,8% [Nauka... 2009, s. 118, 137].

¹ W niniejszym podrozdziale zostały przedstawione wyniki skróconego badania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w przemyśle w latach 2005-2007 przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), opartego na międzynarodowej metodologii standardowej, zw. metodologią lub systemem Oslo. Wyniki badania odnoszą się do zbiorowości, która w 2007 r. obejmowała 8998 przedsiębiorstw, w których liczba pracujących przekraczała 49 osób. W strukturze według wielkości dominują przedsiębiorstwa liczące od 50 do 249 pracujących, których udział w 2007 r. wyniósł 80,7%, przedsiębiorstwa liczące od 250 do 499 pracujących stanowiły 11,3%, a przedsiębiorstwa liczące powyżej 499 pracujących – 8,0%. Działalność gospodarcza zaklasyfikowana była do następujących rodzajów działalności według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD): sekcja C – górnictwo, sekcja D – przetwórstwo przemysłowe, sekcja E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę.

Największy udział w nakładach na działalność innowacyjną w 2007 r. miały nakłady na maszyny i urządzenia techniczne – 58,8%. Wydatki na działalność badawczą i rozwojową (B+R) stanowiły tylko 8,1% ogółu nakładów [Nauka... 2009, s. 144]. Wynika stąd, że działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce opierała się głównie na procesach dyfuzji innowacji oraz polegała na absorpcji nowych technologii w postaci materialnej ze źródeł zewnętrznych. Tylko w niewielkim stopniu innowacyjność oparta była na samodzielnym kreowaniu nowej wiedzy przez przedsiębiorstwa, co odzwierciedlały niskie nakłady na działalność B+R, podczas gdy ten rodzaj nakładów stanowił główne źródło innowacji w przedsiębiorstwach wysoko rozwiniętych krajów zachodnioeuropejskich [Kozłak 2008, s. 214].

Struktura nakładów według źródeł finansowania działalności badawczej i rozwojowej w Polsce różniła się od obserwowanej w krajach Europy Zachodniej. Większość środków na ten cel w Polsce pochodziła z budżetu państwa – 58,5% ogółu nakładów w 2007 r. Natomiast udział podmiotów gospodarczych w finansowaniu nakładów na B+R wyniósł zaledwie 24,5%, placówek PAN i jednostek badawczo-rozwojowych – 6,4%, środków zagranicznych – 4,7% i pozostałych środków – 5,9 [Nauka... 2009, s. 48]. Wysoki udział finansowania budżetowego był typowy dla krajów słabo rozwiniętych, o niższym poziomie PKB *per capita*. Z kolei w krajach wysoko rozwiniętych działalność B+R była finansowana w przeważającej części ze środków niepublicznych, szczególnie przez podmioty gospodarcze [Kozłak 2008, s. 213].

Istotny problem stanowiła również słaba współpraca środowisk gospodarczych i naukowych. Najbardziej ceniona przez przedsiębiorstwa była bowiem współpraca z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania w zakresie działalności innowacyjnej w latach 2005-2007 (33,2% wolumenu przedsiębiorstw). Natomiast z jednostkami B+R współpracowało zaledwie 9,2%, a ze szkołami wyższymi 7,9% ogółu przedsiębiorstw. Ponadto w analizowanym okresie odsetek przedsiębiorstw, które współpracowały z innymi podmiotami gospodarczymi lub instytucjami, w zakresie działalności innowacyjnej wyniósł 21,0%. Oznacza to spadek o 2,9% w porównaniu z latami 2004-2006 [Nauka... 2009, s. 118, 160].

3. Polityka innowacyjna – informacje terminologiczno-definicyjne

Polityka innowacyjna rozumiana według standardów międzynarodowych zawartych w dokumentach OECD (podręczniki „Frascati Manual” i „Oslo Manual”) jest polityką gospodarczą, która obejmuje m.in. następujące obszary [Pangsy-Kania 2007, s. 143; Kozioł 2005, s. 131]:

- wzmacnianie powiązań w narodowym systemie innowacji;
- kształtowanie i rozbudowywanie zdolności do wprowadzania innowacji w dziedzinie techniki i technologii oraz organizacji i edukacji;

- optymalne wykorzystanie innowacji jako podstawowego czynnika wzrostu gospodarczego i rozwoju społeczno-gospodarczego, wpływającego na zwiększenie liczby trwałych miejsc pracy oraz poprawę dobrobytu;
- dokonywanie strukturalnych zmian technicznych, technologicznych i jakościowych w przemyśle;
- wykorzystanie współpracy międzynarodowej oraz procesów globalizacji w gospodarce.

O polityce innowacyjnej w Polsce jako samodzielnej dziedzinie można mówić od lat 90. XX wieku, kiedy to rozpoczęła się transformacja polityczno-społeczna i gospodarcza – od systemu gospodarki scentralizowanej do wolnorynkowej. Z biegiem czasu zmieniało się podejście do innowacji, procesu innowacyjnego i jego uwarunkowań oraz roli państwa i rynku w stymulowaniu tych procesów [Janasz, Koziół 2007, s. 99]. Proces zmian polityki innowacyjnej w Polsce został przedstawiony w tab. 2.

Tabela 2. Porównanie polityki innowacyjnej w Polsce

Wyszczególnienie	Lata 90. XX wieku	XXI wiek
Adresat polityki	naukowiec, przedsiębiorca, z naciskiem na naukowca	konsorcjum, sieć naukowców i przedsiębiorców
Zasięg polityki	krajowy	międzynarodowy/ponadnarodowy
Oddziaływanie polityki	odrębny wpływ na naukowca, odrębny na przedsiębiorcę	budowa powiązań między nauką a przemysłem
Rola państwa	państwo nieobecne	państwo jako regulator i koordynator

Źródło: [Koziół 2009, s. 195].

Znaczenie polityki innowacyjnej uwarunkowane jest rolą, jaką innowacje odgrywają we wzroście gospodarczym. Ekonomisci oceniają, że aż 2/3 wzrostu gospodarczego krajów rozwiniętych należy łączyć z wprowadzaniem innowacji. Polityka innowacyjna wynika ponadto z tzw. zjawiska niedoskonałości funkcji samoregulacyjnej rynku, który bez wsparcia rządów nie jest w stanie zapewnić innowacyjności gospodarki na optymalnym z punktu widzenia społecznego poziomie [Koziół 2009, s. 196].

4. Założenia polityki innowacyjnej w Polsce na lata 2007-2013

Na podstawie analizy stanu innowacyjności polskich przedsiębiorstw podjęto działania mające na celu zwiększenie ich aktywności innowacyjnej. Konieczne stało się wypracowanie odpowiednich instrumentów, które stymulowałyby działalność innowacyjną przedsiębiorstw. Propozycja takich instrumentów została przedstawiona w rządowym programie „Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013”, przyjętym 4 września 2006 r. W dokumencie tym zaprezentowano kie-

runki działań, które mają na celu zapewnienie konkurencyjności przedsiębiorstwom dzięki wzrostowi ich innowacyjności. Dokument ten stanowi kontynuację, a zarazem uzupełnienie, inicjatyw podjętych w programie rządowym „Zwiększanie innowacyjności gospodarki w Polsce do 2006 roku”, przyjętym w 2000 r. [*Kierunki...* 2006, s. 7].

Strategiczny cel polityki innowacyjnej Polski określony w „Kierunkach zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013” zdefiniowany jest jako „Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw dla utrzymania gospodarki na ścieżce szybkiego rozwoju i dla tworzenia nowych, lepszych miejsc pracy” [*Kierunki...* 2006, s. 37]. Horyzontalny wymiar polityki innowacyjnej przedstawionej w powyższym dokumencie ma zwiększyć spójność rozproszonych dotychczas działań wspierających innowacyjność oraz wprowadzić nowe instrumenty skierowane głównie do przedsiębiorstw [Kozłak 2008, s. 218]. Istotą proponowanych działań jest inicjowanie procesu innowacyjnego, w centrum którego znajduje się przedsiębiorstwo i jego potrzeby. Działania wskazane w dokumencie tworzą pięć strategicznych kierunków [*Kierunki...* 2006, s. 39-49]:

1) kadra dla nowoczesnej gospodarki – transformacja świadomości społecznej, a szczególnie przedsiębiorców, w wyniku której innowacje będą postrzegane jako podstawa budowania przewagi konkurencyjnej na rynkach lokalnych i międzynarodowych;

2) badania na rzecz gospodarki – zwiększenie wykorzystania wyników prac B+R w przedsiębiorstwach, zaspokajania potrzeb nowoczesnej gospodarki i tworzenia nowych rozwiązań przez rozwój możliwości jednostek naukowych;

3) własność intelektualna dla innowacji – poprawa efektywności funkcjonowania rynku innowacji, głównie przez zwiększenie przepływu rozwiązań innowacyjnych, upowszechnienie stosowania prawa własności przemysłowej, prawa autorskiego i praw pokrewnych;

4) kapitał na innowacje – mobilizacja kapitału prywatnego dla tworzenia i rozwoju firm innowacyjnych, m.in. przez ułatwienie dostępu do kapitału na przedsięwzięcia innowacyjne, wspieranie powstawania przedsiębiorstw opartych na nowoczesnych technologiach oraz zachęty podatkowe motywujące do ponoszenia nakładów na działalność innowacyjną;

5) infrastruktura dla innowacji – poprawa warunków funkcjonowania innowacyjnych przedsiębiorstw, m.in. dzięki rozwojowi instytucji świadczących usługi doradcze oraz techniczne i upowszechnianiu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych. Stanowi to bazę i tworzy otoczenie dla realizacji wcześniej wskazanych kierunków.

Wdrażanie „Kierunków zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013” oparte jest na programach operacyjnych realizowanych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO) na lata 2007-2013. Kluczowe znaczenie ma podjęcie działań zaproponowanych w następujących dokumentach [Kozłak 2008, s. 219]:

- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (PO IG),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL),
- Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW),
- 16 regionalnych programów operacyjnych (RPO).

PO IG skierowany jest głównie do przedsiębiorstw i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju ich działalności innowacyjnej. Cel główny programu zdefiniowano jako „Rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa” [*Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka... 2007*, s. 61]. W ramach PO IG wspierane są działania z zakresu innowacyjności produktowej, procesowej, marketingowej i organizacyjnej, które przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw. Promowana i wspierana jest innowacyjność o dużym współczynniku rozprzestrzeniania (dyfuzji) co najmniej w skali kraju lub na poziomie międzynarodowym. [*Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka... 2007*, s. 68]. W ramach tego programu przedsiębiorcy mogą się ubiegać m.in. o wsparcie [*Przedsiębiorczość... 2007*, s. 114-115]:

- przedsięwzięć o wysokim stopniu innowacyjności, w tym tych o dużej wartości – powyżej 2 mln euro;
- świadczenia usług elektronicznych między przedsiębiorstwami oraz przedsięwzięć z zakresu gospodarki elektronicznej realizowanych przez rozpoczynające działalność gospodarczą małe i średnie przedsiębiorstwa;
- inwestycji związanych z działalnością B+R przedsiębiorstw, wdrażania wyników prac B+R oraz nowych technologii,
- tworzenia powiązań kooperacyjnych.

Uzupełnieniem działań przewidzianych w PO IG są pozostałe programy operacyjne przyczyniające się również do poprawy innowacyjności przedsiębiorstw [*Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka... 2007*, s. 68]. W ramach PO KL przewidziano działania komplementarne do podejmowanych w ramach PO IG. Mają one na celu wzmocnienie potencjału kadrowego przedsiębiorstw, m.in. przez poprawę jakości usług świadczonych dla podmiotów gospodarczych przez instytucje szkoleniowe oraz instytucje wspierania innowacyjności przedsiębiorstw i przedsiębiorczości. Pozwoli to na rozwój specjalistycznych usług doradczych skierowanych na specyficzne potrzeby innowacyjnych przedsiębiorców [*Program Operacyjny Kapitał Ludzki... 2007*, s. 256].

PO RPW, podobnie jak RPO, przewiduje wsparcie innowacyjności o małym współczynniku rozprzestrzeniania. Działania podejmowane w ramach I osi priorytetowej tego programu mają na celu stworzenie warunków sprzyjających kreowaniu innowacji i ich dyfuzji oraz współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami. Wsparciem objęte są m.in. przedsiębiorstwa i jednostki naukowe w zakresie wyposażenia w niezbędną infrastrukturę i sprzęt, w tym ośrodki badawcze uczelni, które prowadzą badania i wdrożenia na potrzeby innowacyjnych sektorów gospodarki [*Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej... 2007*, s. 78-79].

Regionalne programy operacyjne stanowią bardzo istotne źródło wsparcia dla firm działających na rynkach lokalnych i regionalnych. W ramach 16 RPO przewidziano m.in. dofinansowanie inwestycji przedsiębiorstw, zwłaszcza tych zwiększających ich innowacyjność, działania na rzecz powstawania nowych firm, wsparcie udziału w targach oraz wystawach krajowych i zagranicznych, a także pomoc instytucjom otoczenia biznesu wspierającym przedsiębiorców [*Przedsiębiorczość...* 2007, s. 115].

5. Wnioski

Obecny stan innowacyjności przedsiębiorstw jest efektem polityki innowacyjnej państwa polskiego lat 90. XX wieku. Programy dotyczące polityki innowacyjnej miały jasno sformułowane cele, ale brakowało instrumentów ich osiągnięcia [Janasz, Koziół 2007, s. 102]. W miarę pogłębiania się integracji z Unią Europejską coraz mocniej artykułuje się znaczenie innowacji. W perspektywie finansowej 2007-2013 działania na rzecz zwiększania innowacyjności przedsiębiorstw stały się kluczowym priorytetem dla wszystkich państw członkowskich UE. Analizując założenia polskiej polityki innowacyjnej, można spodziewać się, że Polska pod względem wskaźników innowacyjności przedsiębiorstw zmniejszy swój dystans w stosunku do krajów zachodnioeuropejskich [*Polityka ekonomiczna...* 2008, s. 221]. Zmiany podążają bowiem w dobrym kierunku, gdyż punkt ciężkości w polityce innowacyjnej powinien przesunąć się z naukowca na przedsiębiorcę, a właściwie na przedsiębiorstwo sieciowe [Janasz, Koziół 2007, s. 110]. Nie można oczekiwać jednak, że poprawa działalności innowacyjnej przedsiębiorstw nastąpi skokowo lub w krótkim okresie. Niezbędnym warunkiem jej osiągnięcia jest dopracowanie kompleksowej strategii rozwoju kraju, tj. gospodarki i społeczeństwa, oraz realizowanie jej z żelazną dyscypliną, niezależnie od zmieniających się układów politycznych [Płowiec 2008, s. 715].

Literatura

- Janasz W., Koziół K., *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007.
- Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2006.
- Kot J., *Konkurencyjność i innowacyjność w rozwoju regionalnym*, [w:] *Analiza strukturalna gospodarki regionu świętokrzyskiego i jej wykorzystanie pod kątem podnoszenia konkurencyjności i innowacyjności regionu*, red. J. Kot, AŚ, Kielce 2007.
- Koziół K., *Ewolucja polityki innowacyjnej w Unii Europejskiej*, [w:] *Innowacje w strategii rozwoju organizacji w Unii Europejskiej*, red. W. Janasz, Difin, Warszawa 2009.
- Koziół K., *Modele polityki innowacyjnej w Unii Europejskiej*, [w:] *Innowacje w działalności przedsiębiorstw w integracji z Unią Europejską*, red. W. Janasz, Difin, Warszawa 2005.

- Koźlak A., *Możliwości poprawy innowacyjności regionów w Polsce w wyniku realizacji polityki regionalnej*, [w:] *Polityka ekonomiczna państwa we współczesnych systemach gospodarczych*, red. D. Kopycińska, US, Szczecin 2008.
- Nauka i technika w 2007 r.*, GUS, Warszawa 2009.
- Pangsy-Kania S., *Polityka innowacyjna państwa a narodowa strategia konkurencyjnego rozwoju*, UG, Gdańsk 2007.
- Płowiec U., *Ocena innowacyjności gospodarki polskiej a strategia rozwoju kraju*, „Ekonomista” 2008 nr 6.
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
- Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
- Przedsiębiorczość w Polsce 2007*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2007.
- The OECD Bologna Ministerial Conference, Enhancing SME Competitiveness*, The Organization for Economic Cooperation and Development, France 2001.

INNOVATION POLICY OF STATE AS A DETERMINANT OF STIMULATION OF ENTREPRENEURSHIP'S INNOVATION ACTIVITY

Summary: The paper presents the innovation of Polish enterprises in the period of 2005-2007. After defining the article's keywords, the foundations of Polish innovation policy is presented. Moreover, the attention is paid to the role of Polish innovation policy in shaping the innovation of enterprises.